

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2023 m. rugsėjo 14 d. *

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 50 straipsnis – *Ne bis in idem* principas – Sankcija, skirta už nesąžiningą komercinę veiklą – Baudžiamasis sankcijos pobūdis – Baudžiamoji sankcija, kuri paskirta vienoje valstybėje narėje po to, kai kitoje valstybėje narėje buvo paskirta kita sankcija už nesąžiningą komercinę veiklą, ir kuri tapo galutinė prieš paskiriant tą kitą sankciją – 52 straipsnio 1 dalis – *Ne bis in idem* principo apribojimai – Sąlygos – Procedūrų ir sankcijų koordinavimas“

Byloje C-27/22

dėl *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija) 2022 m. sausio 7 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2022 m. sausio 11 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Volkswagen Group Italia SpA,

Volkswagen Aktiengesellschaft

prieš

Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato,

dalyvaujant

Associazione Cittadinanza Attiva Onlus,

Coordinamento delle associazioni per la tutela dell'ambiente e dei diritti degli utenti e consumatori (Codacons),

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kuri sudaro kolegijos pirmininkas A. Arabadžiev, teisėjai P. G. Xuereb (pranešėjas), T. von Danwitz, A. Kumin ir I. Ziemele,

generalinis advokatas M. Campos Sánchez-Bordona,

posėdžio sekretorius C. Di Bella, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2023 m. sausio 19 d. posėdžiui,

* Proceso kalba: italų.

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Volkswagen Group Italia SpA* ir *Volkswagen Aktiengesellschaft*, atstovaujamų *avvocato* T. Salonico ir *advocaat* O. W. Brouwer,
- *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato*, atstovaujamos *avvocato dello Stato* F. Sclafani,
- *Coordinamento delle associazioni per la tutela dell'ambiente e dei diritti degli utenti e consumatori (Codacons)*, atstovaujamos *avvocati* G. Giuliano ir C. Rienzi,
- Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamo *avvocato dello Stato* P. Gentili,
- Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos M. K. Bulterman, A. M. de Ree ir J. M. Hoogveld,
- Europos Komisijos, atstovaujamos N. Ruiz García ir A. Spina,

susipažinęs su 2023 m. kovo 30 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 50 straipsnio, 1990 m. birželio 19 d. Šengene pasirašytos ir 1995 m. kovo 26 d. įsigaliojusios Konvencijos dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo (OL L 239, 2000, p. 19; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 2 t., p. 9; toliau – KŠSĮ) 54 straipsnio ir 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičiančios Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (OL L 149, 2005, p. 22) 3 straipsnio 4 dalies ir 13 straipsnio 2 dalies e punkto išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Volkswagen Group Italia SpA* (toliau – VWGI) ir *Volkswagen Aktiengesellschaft* (toliau – VWAG) ginčą su *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* (Konkurencijos ir rinkos priežiūros institucija, Italija; toliau – AGCM) dėl šios institucijos sprendimo skirti šioms bendrovėms baudą už nesąžiningą komercinę veiklą.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

KŠSĮ

- 3 KŠSĮ buvo sudaryta siekiant užtikrinti 1985 m. birželio 14 d. Šengene pasirašyto susitarimo tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo (OL L 239, 2000, p. 13; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 2 t., p. 9) įgyvendinimą.
- 4 KŠSĮ III antraštinės dalies „Policija ir saugumas“ 3 skyriuje „*Ne bis in idem* principo taikymas“ esančiame 54 straipsnyje nustatyta:

„Asmuo, kurio teismo procesas vienoje Susitariančiojoje Šalyje yra galutinai baigtas, už tas pačias veikas negali būti persekiojamas kitoje Susitariančiojoje Šalyje, jei jau paskirta bausmė, ji jau įvykdyta, faktiškai vykdoma arba pagal nuosprendį priėmusios Susitariančiosios Šalies įstatymus nebegali būti vykdoma.“

Direktyva 2005/29

- 5 Direktyvos 2005/29 10 konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„Būtina užtikrinti šios direktyvos ir Bendrijos teisės ryšio nuoseklumą, ypač kai konkretiems sektoriams taikomos išsamios nuostatos dėl nesąžiningos komercinės veiklos. <...> Atitinkamai ši direktyva taikoma tik tais atvejais, kai nėra konkrečių Bendrijos teisės nuostatų, reglamentuojančių konkrečius nesąžiningos komercinės veiklos aspektus, tokius kaip informaciniai reikalavimai ir informacijos teikimo vartotojui taisyklės. Ji numato vartotojų apsaugą tais atvejais, kai Bendrijos lygiu nėra konkrečių sektoriinių teisės aktų, ir draudžia prekybininkams sudaryti apgaulingą išpūdį apie produktų pobūdį. Tai ypač svarbu sudėtingų, didelę riziką vartotojams keliančių produktų atvejais, tokių kaip tam tikri finansinių paslaugų produktai. Taip ši direktyva papildo Bendrijos *acquis*, taikomą komercinei veiklai, kenkiančiai vartotojų ekonominiams interesams.“

- 6 Šios direktyvos 1 straipsnyje nurodyta:

„Šios direktyvos tikslas yra padėti tinkamai veikti vidaus rinkai ir pasiekti aukštą vartotojų apsaugos lygį suderinant valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus dėl nesąžiningos komercinės veiklos, kenkiančios vartotojų ekonominiams interesams.“

- 7 Minėtos direktyvos 3 straipsnio „Taikymo sritis“ 4 dalyje numatyta:

„Jeigu šios direktyvos nuostatos prieštarauja kitoms Bendrijos taisyklėms, reglamentuojančioms konkrečius nesąžiningos komercinės veiklos aspektus, pastarosios turės viršenybę ir bus taikomos tiems konkretiems aspektams.“

8 Tos pačios direktyvos 13 straipsnyje „Sankcijos“ nurodyta:

„Valstybės narės numato sankcijas už nacionalinių nuostatų, priimtų taikant šią direktyvą, pažeidimus ir imasi visų būtinų priemonių užtikrinti jų vykdymą. Šios sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.“

Direktyva (ES) 2019/2161

9 2019 m. lapkričio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/2161, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/6/EB, 2005/29/EB ir 2011/83/ES, kiek tai susiję su geresniu Sąjungos vartotojų apsaugos taisyklių vykdymo užtikrinimu ir modernizavimu (OL L 328, 2019, p. 7), Direktyvos 2005/29 13 straipsnis nuo 2022 m. gegužės 28 d. iš dalies pakeistas taip:

„1. Valstybės narės nustato sankcijų, taikomų pažeidus pagal šią direktyvą priimtas nacionalines nuostatas, taisykles ir imasi visų būtinų priemonių užtikrinti, kad šios sankcijos būtų įgyvendinamos. Numatytos sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasomos.

2. Valstybės narės užtikrina, kad, skiriant sankcijas, kai tinkama, [būtų] atsižvelgiama į šiuos neišsamius ir orientacinius kriterijus:

- a) pažeidimo pobūdį, sunkumą, mastą ir trukmę;
- b) bet kokius veiksmus, kurių prekyautojas ėmėsi, kad sumažintų ar atlygintų vartotojų patirtą žalą;
- c) bet kokius ankstesnius prekyautojo padarytus pažeidimus;
- d) dėl padaryto pažeidimo prekyautojo gautą finansinę naudą arba išvengtus nuostolius, jei turima atitinkamų duomenų;
- e) sankcijas, taikomas prekyautojui už tą patį pažeidimą kitose valstybėse narėse tarpvalstybiniais atvejais, kai informacija apie tokias sankcijas yra prieinama naudojantis pagal [2017 m. gruodžio 12 d.] Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2017/2394 [dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymo užtikrinimą, bendradarbiavimo, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004] (OL L 345, 2017, p. 1)] sukurtu mechanizmu;
- f) kitas sunkinančias ar lengvinančias aplinkybes, taikytinas konkrečiam atvejui.

3. Valstybės narės užtikrina, kad, tais atvejais, kai sankcijos turi būti skirtos pagal Reglamento (ES) 2017/2394 21 straipsnį, jos apima galimybę skirti baudas pagal administracines procedūras arba inicijuoti teismo procesą dėl baudos skyrimo arba abi šias galimybes, o baudos maksimalus dydis turi būti bent 4 % prekyautojo metinės apyvartos atitinkamoje valstybėje narėje ar valstybėse narėse. <...>

<...>“

Italijos teisė

10 Pagrindinėje byloje taikytinos redakcijos 2005 m. rugsėjo 6 d. *Decreto legislativo n. 206 – Codice del consumo, a norma dell'articolo 7 della legge 29 luglio 2003, n° 229* (Dekretas įstatymas Nr. 206, kuriuo nustatomas Vartotojų kodeksas pagal 2003 m. liepos 29 d. Įstatymo Nr. 229 7 straipsnį) (GURI paprastasis priedas, Nr. 235, 2005 m. spalio 8 d.; toliau – Vartotojų kodeksas) 20 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad nesąžininga komercinė veikla draudžiama.

11 Vartotojų kodekso 20 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Komercinė veikla yra nesąžininga, jeigu prieštarauja profesinio atidumo reikalavimams ir iš esmės iškreipia arba gali iškreipti vidutinio vartotojo, kurį produktas pasiekia arba kuriam yra skirtas, arba, kai komercinė veikla nukreipta į tam tikrą vartotojų grupę, vidutinio grupės nario ekonominę elgesį to produkto atžvilgiu.“

12 Šio kodekso 20 straipsnio 4 dalyje nustatytos dvi nesąžiningos veiklos kategorijos: klaidinanti veikla, numatyta šio kodekso 21–23 straipsniuose, ir agresyvi veikla, nurodyta to paties kodekso 24–26 straipsniuose.

13 Vartotojų kodekso 21 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Komercinė veikla laikoma klaidinančia, jeigu ją vykdant pateikiama tikrovės neatitinkanti informacija arba bet kuriuo būdu, įskaitant bendrą tokios informacijos pateikimą, yra arba gali būti klaidinamas vidutinis vartotojas, nors pateikta informacija ir yra faktiškai tiksli dėl vieno arba kelių toliau išvardytų aspektų, ir bet kuriuo atveju jeigu ji skatina arba gali paskatinti vartotoją priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio jis kitomis aplinkybėmis nebūtų priėmęs:

<...>

b) tokios pagrindinės produkto savybės, kaip prieinamumas, naudingumas, pavojingumas, atlikimas, sudėtis, priedai, pagalba pirkėjui produktą įsigijus ir skundų nagrinėjimas, pagaminimo ar pateikimo būdas ir data, pristatymas, tinkamumas skirtam tikslui, panaudojimas, kiekis, techninės sąlygos, geografinė arba komercinė kilmė, rezultatai, kurių galima tikėtis jį naudojant, ar produkto bandymų arba patikrinimų rezultatai ir esminiai bruožai;

<...>“

14 Šio kodekso 23 straipsnio 1 dalies d punktas suformuluotas taip:

„Klaidinančia bet kuriomis aplinkybėmis laikoma toliau nurodyta komercinė veikla:

<...>

d) priešingai tikrovei tvirtinti, kad viešoji arba privačioji įstaiga patvirtino prekybininką, jo komercinę veiklą ar vieną iš jo gaminių, pritarė tokiam prekybininkui, gaminiui ar komercinei veiklai ar suteikė leidimą prekybininkui, jo komercinei veiklai ar gaminiui, arba kad buvo laikomasi tokio patvirtinimo, pritarimo ar leidimo sąlygų.“

15 Minėto kodekso 27 straipsnio 9 dalyje numatyta:

„Patvirtindama priemonę, kuria uždraudžiama nesąžininga komercinė veikla, [AGCM], atsižvelgdama į pažeidimo sunkumą ir trukmę, taip pat skiria administracinę baudą nuo 5 000 iki 5 000 000 EUR. 21 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytos nesąžiningos komercinės veiklos atveju bauda negali būti mažesnė kaip 50 000 EUR.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 16 2016 m. rugpjūčio 4 d. sprendimu (toliau – ginčijamas sprendimas) AGCM skyrė VWGI ir VWAG solidariai mokėtiną 5 mln. EUR baudą už nesąžiningos komercinės veiklos vykdymą, kaip tai suprantama pagal Vartotojų kodekso 20 straipsnio 2 dalį, 21 straipsnio 1 dalies b punktą ir 23 straipsnio 1 dalies d punktą.
- 17 Ši nesąžininga komercinė veikla buvo susijusi su Italijoje nuo 2009 m. vykdyta prekyba dyzelinu varomomis transporto priemonėmis su jose įdiegta programine įranga, leidžiančia iškreipti išmetamų azoto oksidų (NOx) kiekio matavimų rodmenis atliekant teršalų išmetimo kontrolės bandymus per vadinamąją „tipo patvirtinimo“ procedūrą, kuria patvirtinimo institucija patvirtina, kad transporto priemonės tipas atitinka taikytinas administracines nuostatas ir techninius reikalavimus. Be to, VWGI ir VWAG buvo kaltinamos dėl išplatintų reklaminių pranešimų, kuriuose, nepaisant įdiegtos minėtos programinės įrangos, buvo pateikta informacija, susijusi, pirma, su tuo, kad šios bendrovės menamai kreipia dėmesį į išmetamųjų teršalų kiekį, ir, antra, su menama aptariamų transporto priemonių atitiktimi teisės aktuose nustatytiems teršalų išmetimo normoms.
- 18 VWGI ir VWAG apskundė ginčijamą sprendimą *Tribunale amministrativo regionale per il Lazio* (Lacijaus regiono administracinis teismas, Italija).
- 19 Tam teismui nagrinėjant pateiktą skundą, Braunšveigo (Vokietija) prokuratūra (toliau – Vokietijos prokuratūra) 2018 m. birželio 13 d. sprendimu (toliau – Vokietijos sprendimas) skyrė VWAG 1 mlrd. EUR baudą už tai, kad buvo taikoma procedūra, kurios tikslas – manipuluoti tam tikrų *Volkswagen* grupės dyzelinių variklių išmetamosiomis dujomis, dėl kurių atlikus tyrimus paaiškėjo, kad buvo apeinamos išmetamųjų teršalų normos. Minėtame sprendime buvo nurodyta, kad dalis šios sumos, atitinkanti 5 mln. EUR sumą, yra sankcija už tame sprendime nurodytus veiksmus, o likusi šios sumos dalis skirta ekonominei naudai, kurią VWAG gavo įdiegusi šio sprendimo 17 punkte nurodytą programinę įrangą, atimti.
- 20 Vokietijos sprendimas buvo pagrįstas išvada, kad VWAG pažeidė *Ordnungswidrigkeitengesetz* (Administracinių nusižengimų kodeksas) nuostatas, pagal kurias baudžiama už įmonių veiklos priežiūros pareigos nevykdymą dėl aplaidumo, kiek tai susiję su šio sprendimo 17 punkte nurodytos programinės įrangos kūrimu ir jos įdiegimu 10,7 mln. visame pasaulyje parduodamų transporto priemonių, iš jų maždaug 700 000 transporto priemonių Italijoje, nes ši programinė įranga turi būti laikoma valdikliu, draudžiamu pagal 2007 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 715/2007 dėl varikliinių transporto priemonių tipo patvirtinimo atsižvelgiant į išmetamųjų teršalų kiekį iš lengvųjų keleivinių ir komercinių transporto priemonių (Euro 5 ir euro 6) ir dėl transporto priemonių remonto ir priežiūros informacijos prieigos (OL L 171, 2007, p. 1) 5 straipsnio 2 dalį.

- 21 Iš to sprendimo matyti, jog Vokietijos prokuratūra taip pat konstatavo, kad minėtos programinės įrangos kūrimo ir įdiegimo kontrolės nebuvimas buvo viena iš priežasčių, lėmusių kitus 2007–2015 m. VWAG pasauliniu mastu padarytus pažeidimus, kiek tai susiję su tipo patvirtinimo paraiška, transporto priemonių reklama ir jų mažmenine prekyba, be kita ko, dėl to, kad šios transporto priemonės, nepaisant jose įdiegtos tos pačios draudžiamos programinės įrangos, buvo pristatomos visuomenei kaip transporto priemonės su įdiegta ekologinio dyzelino technologija, t. y. kaip labai mažai teršalų išmetančios transporto priemonės.
- 22 2018 m. birželio 13 d. Vokietijos sprendimas tapo galutinis, nes VWAG sumokėjo jame numatytą baudą ir formaliai atsisakė jį skusti.
- 23 *Tribunale amministrativo regionale per il Lazio* (Lacijaus regiono administracinis teismas) nagrinėjamoje byloje VWGI ir VWAG, be kita ko, tvirtino, kad ginčijamas sprendimas vėliau tapo neteisėtas dėl Chartijos 50 straipsnyje ir KŠSĮ 54 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo pažeidimo.
- 24 2019 m. balandžio 3 d. sprendimu minėtas teismas atmetė VWGI ir VWAG skundą, motyvuodamas, be kita ko, tuo, kad pagal *ne bis in idem* principą nedraudžiama palikti galioti ginčijamame sprendime numatytos baudos.
- 25 VWGI ir VWAG apskundė tokį sprendimą *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba, Italija), prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.
- 26 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad klausimas, ar šiuo atveju taikomas *ne bis in idem* principas, turi būti sprendžiamas pirmiausia.
- 27 Šiuo klausimu jis primena, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją ir, be kita ko, jo 2018 m. kovo 20 d. Sprendimą *Garlsson Real Estate ir kt.* (C-537/16, EU:C:2018:193, 63 punktas), Chartijos 50 straipsnį reikia aiškinti taip, kad juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama tęsti procesą dėl baudžiamojo pobūdžio administracinės baudos skyrimo asmeniui už jo atliktus neteisėtus veiksmus, kurie pasireiškė manipuliacijomis rinkoje ir už kuriuos jis jau buvo nubaustas galutiniu apkaltinamuoju nuosprendžiu, jeigu toks apkaltinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bendrovei dėl padaryto pažeidimo kilusią žalą, gali veiksmingai ir proporcingai nutraukti tokį pažeidimą ir turėti atgrasomąjį poveikį.
- 28 Pirma, dėl ginčijamu sprendimu paskirtos sankcijos pažymėtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kelia klausimą dėl jos kvalifikavimo. Jo nuomone, ši sankcija gali būti laikoma baudžiamojo pobūdžio administracine bauda. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad administracinė bauda yra baudžiamojo pobūdžio, jeigu, kaip nagrinėjamu atveju, ja siekiama ne tik atlyginti dėl pažeidimo padarytą žalą, bet ir nubausti.
- 29 Antra, priminęs Teisingumo Teismo jurisprudenciją, susijusią su *ne bis in idem* principu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad šiuo principu siekiama neleisti pakartotinai skirti sankcijas įmonei ar pakartotinai jos persekioti, o tai reiškia, kad ankstesniu nebeskundžiamu sprendimu įmonei jau buvo skirta sankcija arba ji buvo išteisinta. Šiuo klausimu dėl to, ar ginčijamas sprendimas ir Vokietijos sprendimas susiję su tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo šiuose dviejuose sprendimuose nurodyto elgesio „panašumą, jei ne tapatumą“ ir „analogišką“ jo pobūdį.

- 30 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat pabrėžia poreikį atsižvelgti į tai, kad, nors ginčijamame sprendime numatyta sankcija buvo paskirta prieš paskiriant Vokietijos sprendime numatytą sankciją, pastarasis sprendimas tapo galutinis anksčiau nei pirmasis sprendimas.
- 31 Galiausiai, trečia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad, remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, Chartijos 50 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymo apribojimas gali būti pateisinamas remiantis Chartijos 52 straipsnio 1 dalimi. Taigi jis mano, kad taip pat kyla klausimas, ar ginčijamame sprendime taikytos Vartotojų kodekso nuostatos, kuriomis perkeliama Direktyva 2005/29 ir siekiama apsaugoti vartotoją, gali būti reikšmingos atsižvelgiant į šį 52 straipsnį.
- 32 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena, kad pagal minėtą jurisprudenciją galimi Chartijos 50 straipsnio apribojimai leidžiami tik jeigu jie atitinka tam tikras sąlygas. Konkrečiai kalbant, tokiais apribojimais turėtų būti siekiama bendrojo intereso tikslo, kuriuo būtų galima pateisinti sankcijų sumavimą, jie turėtų būti numatyti aiškiose ir tiksliose taisyklėse, taip pat jais turėtų būti užtikrintas procedūrų koordinavimas ir paisoma baumės proporcingumo principo. Vis dėlto atrodo, kad šiuo atveju nėra aiškios ir tikslios taisyklės, kuri leistų numatyti sankcijų sumavimą, kad nenumatyta jokio nagrinėjamų procedūrų koordinavimo ir kad per šias procedūras buvo paskirta maksimali sankcija.
- 33 Šiomis aplinkybėmis *Consiglio di Stato* (Valstybės Taryba) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. Ar už nesąžiningą komercinę veiklą skiriamos baudos, kaip tai suprantama pagal nacionalinės teisės aktus, kuriais įgyvendinama Direktyva [2005/29], turi būti laikomos baudžiamojo pobūdžio administracinėmis bandomis?
2. Ar [Chartijos] 50 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiamos nacionalinės teisės normos, pagal kurias teismas gali palikti galioti ir galutinai patvirtinti baudžiamojo pobūdžio administracinę baudą, skirtą juridiniam asmeniui už neteisėtus veiksmus (nesąžiningą komercinę veiklą), už kuriuos per tą laiką jis kitoje valstybėje narėje buvo nuteistas galutiniu apkaltinamuoju nuosprendžiu, jeigu antrasis apkaltinamasis nuosprendis įsiteisėjo prieš tai, kai buvo priimtas galutinis sprendimas dėl teismui pateikto apeliacinio skundo dėl pirmosios baudžiamojo pobūdžio administracinės baudos?
3. Ar Direktyvoje 2005/29, ypač jos 3 straipsnio 4 dalyje ir 13 straipsnio 2 dalies e punkte, nustatytomis taisyklėmis galima pateisinti nukrypimą nuo [Chartijos] 50 straipsnyje ir [KŠSI] 54 straipsnyje nustatyto *ne bis in idem* principo?“

Dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos ir prejudicinių klausimų priimtumo

- 34 AGCM teigia, kad prejudicinius klausimus reikia atmesti kaip nepriimtinius, nes jie nėra naudingi siekiant išspręsti ginčą pagrindinėje byloje. Pirma, Chartijos 50 straipsnis ir KŠSI 54 straipsnis šiuo atveju netaikytini, nes Vokietijos teisės aktai dėl juridinių asmenų atsakomybės, kuriais remiantis buvo priimtas Vokietijos sprendimas, nekyla iš Sąjungos teisės. Antra, pagal *ne bis in idem* principą draudžiama kumuliatyviai taikyti baudžiamąjį persekiojimą ir sankcijas už tas pačias

faktines aplinkybes, tačiau šiuo atveju faktinių aplinkybių tapatumo nėra, nes ginčijamas sprendimas ir Vokietijos sprendimas susiję su skirtingais asmenimis ir elgesiu. Bet kuriuo atveju pagal Direktyvos 2005/29 3 straipsnio 4 dalį toks tapatumas negalimas.

- 35 Dėl pirmojo iš šių argumentų, kuris iš tikrųjų susijęs su Teisingumo Teismo jurisdikcija priimti sprendimą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, reikia priminti, jog pagal ESS 19 straipsnio 3 dalies b punktą ir SESV 267 straipsnį Teisingumo Teismas turi jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus dėl Sąjungos teisės išaiškinimo ir Sąjungos institucijų priimtų aktų galiojimo (2021 m. kovo 10 d. Sprendimo *Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w N.*, C-949/19, EU:C:2021:186, 23 punktas).
- 36 Pirma, dėl Chartijos 50 straipsnio aiškinimo reikia priminti, kad Chartijos taikymo sritis, kiek tai susiję su valstybių narių veiksmais, yra apibrėžta jos 51 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią Chartijos nuostatos skirtos valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę; šioje nuostatoje patvirtinama Teisingumo Teismo suformuota jurisprudencija, pagal kurią Sąjungos teisės sistemoje užtikrinamos pagrindinės teisės gali būti taikomos visais atvejais, kuriuos reglamentuoja Sąjungos teisė, tačiau negali peržengti šių atvejų ribų (2023 m. kovo 23 d. Sprendimo *Dual Prod*, C-412/21, EU:C:2023:234, 22 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Vis dėlto, kai teisinė situacija nepatenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos priimti dėl jos sprendimo ir Chartijos nuostatos, kuriomis remiamasi, *per se* negali pagrįsti šios jurisdikcijos (2013 m. vasario 26 d. Sprendimo *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 22 punktas).
- 37 Nagrinėjamu atveju iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo paaiškinimų matyti, kad ginčijamas sprendimas buvo priimtas remiantis Italijos teisės aktais, kuriais Direktyva 2005/29 perkelta į nacionalinę teisę, todėl juo įgyvendinama Sąjungos teisė, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį. Vadinasi, Chartija taikytina pagrindinėje byloje.
- 38 Antra, dėl KŠSĮ 54 straipsnio aiškinimo reikia priminti, kad pagal prie Lisabonos sutarties pridėtą Protokolą (Nr. 19) dėl į Europos Sąjungos sistemą integruotos Šengeno *acquis* (OL C 83, 2010, p. 290) KŠSĮ yra sudedamoji Sąjungos teisės dalis (2021 m. kovo 10 d. Sprendimo *Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w N.*, C-949/19, EU:C:2021:186, 24 punktas).
- 39 Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą.
- 40 Dėl antrojo iš šio sprendimo 34 punkte paminėtų argumentų reikėtų priminti, kad, remiantis suformuota jurisprudencija, nacionalinio teismo pateiktiems klausimams dėl Sąjungos teisės aiškinimo, atsižvelgiant į jo paties nustatytas teises ir faktines aplinkybes, kurių tikslumo Teisingumo Teismas negali tikrinti, taikoma svarbos prezumpcija. Nacionalinio teismo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas gali atmesti, tik jei akivaizdu, jog prašymas išaiškinti Sąjungos teisę visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ar dalyku, kai problema hipotetinė arba Teisingumo Teismui nežinomos faktinės aplinkybės ir teisiniai pagrindai, būtini, kad jis galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus (2022 m. spalio 6 d. Sprendimo *Contship Italia*, C-433/21 ir C-434/21, EU:C:2022:760, 24 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 41 Nagrinėjamu atveju AGCM neįrodė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo prejudiciniuose klausimuose prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas neturi jokio ryšio su pagrindinės bylos faktais ar dalyku arba kad problema yra hipotetinė. Žinoma, šis teismas turi

patikrinti, ar ginčijamas sprendimas ir Vokietijos sprendimas susiję su tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis ir tais pačiais asmenimis. Atsižvelgiant į tai, kaip matyti iš šio sprendimo 29 punkto, minėtas teismas mano, kad ginčijamame sprendime ir Vokietijos sprendime nurodyti veiksmai yra „panašūs ar net tapatūs“. Be to, jo antrasis klausimas susijęs su situacija, kai juridiniam asmeniui už tas pačias veikas baudžiamosios sankcijos skirtos dviejose atskirose bylose. Taigi atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, jog šiuo atveju šis asmuo yra persekiojamas ir baudžiamas už tą pačią nusikalstamą veiką.

- 42 Tokiomis aplinkybėmis reikia pripažinti, kad prejudiciniai klausimai yra priimtini.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

- 43 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Chartijos 50 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad nacionalinės teisės aktuose numatyta pinigine administracinė bauda, kurią vartotojų apsaugos srityje kompetentinga nacionalinė institucija skyrė bendrovei už nesąžiningą komercinę veiklą, nors pagal šiuos teisės aktus ši bauda laikoma administracine sankcija, yra baudžiamoji sankcija, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą.
- 44 Chartijos 50 straipsnyje numatyta, kad „niekas negali būti antrą kartą teisiamas ar baudžiamas už nusikalstamą veiką, dėl kurios Sąjungoje jis jau buvo galutinai išteisintas ar pripažintas kaltu pagal įstatymą“. Taigi pagal *ne bis in idem* principą draudžiamas kumuliacinis persekiojimas ir baudžiamoji pobūdžio sankcijų taikymas, kaip tai suprantama pagal tą straipsnį, už tą pačią veiką ir tam pačiam asmeniui (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 24 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 45 Kiek tai susiję su pagrindinėje byloje nagrinėjamo persekiojimo ir sankcijų baudžiamoji pobūdžio vertinimu, iš jurisprudencijos matyti, kad atliekant šį vertinimą svarbūs trys kriterijai. Pirmasis – tai teisinis pažeidimo kvalifikavimas pagal vidaus teisę, antrasis – pats pažeidimo pobūdis ir trečiasis – suinteresuotajam asmeniui gresiančios sankcijos griežtumo laipsnis (2023 m. gegužės 4 d. Sprendimo *MV-98*, C-97/21, EU:C:2023:371, 38 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 46 Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į šiuos kriterijus, turi įvertinti, ar atitinkamas persekiojimas ir administracinės sankcijos yra baudžiamoji pobūdžio, kaip tai suprantama pagal Chartijos 50 straipsnį, Teisingumo Teismas, priimdamas prejudicinį sprendimą, gali pateikti paaiškinimų, kurie nacionaliniam teismui padėtų atlikti savąjį aiškinimą (2018 m. kovo 20 d. Sprendimo *Garlsson Real Estate ir kt.*, C-537/16, EU:C:2018:193, 29 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 47 Nagrinėjamu atveju, kiek tai susiję su pirmuoju kriterijumi, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagal Vartotojų kodekso 27 straipsnio 9 dalį sankcija ir tokios sankcijos skyrimo procedūra laikomos administracinėmis.
- 48 Vis dėlto Chartijos 50 straipsnis taikomas ne tik tokiam persekiojimui ir sankcijoms, kurie nacionalinėje teisėje kvalifikuojami kaip „baudžiamieji“; neatsižvelgiant į tokį kvalifikavimą pagal vidaus teisę, jis taip pat apima persekiojimą ir sankcijas, kurie turi būti laikomi esančiais

baudžiamojo pobūdžio remiantis kitais dviem šio sprendimo 45 punkte nurodytais kriterijais (2023 m. gegužės 4 d. Sprendimo *MV-98, C-97/21, EU:C:2023:371*, 41 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

- 49 Vertinant antrą kriterijų, susijusį su pačiu pažeidimo pobūdžiu, reikia patikrinti, ar aptariama sankcija, be kita ko, siekiama baudžiamojo tikslo, nepaisant to, kad ja taip pat siekiama prevencinio tikslo. Iš tiesų baudžiamosios sankcijos jau vien dėl savo pobūdžio skirtos ir už neteisėtus veiksmus nubausti, ir jų prevencijai užtikrinti. Tačiau priemonė, kuria siekiama tik atlyginti dėl atitinkamo pažeidimo padarytą žalą, nėra baudžiamojo pobūdžio (2023 m. gegužės 4 d. Sprendimo *MV-98, C-97/21, EU:C:2023:371*, 42 punktą).
- 50 Nagrinėjama atveju iš Vartotojų kodekso 27 straipsnio 9 dalies formuluotės matyti, kad šioje nuostatoje numatyta sankcija privalomai papildomos kitos priemonės, kurių AGCM gali imtis dėl nesąžiningos komercinės veiklos ir kurios, be kita ko, apima, kaip savo rašytinėse pastabose pažymėjo Italijos vyriausybė, draudimą tęsti arba pakartoti nagrinėjamą veiklą.
- 51 Nors savo rašytinėse pastabose Italijos vyriausybė teigia, kad šis draudimas užtikrina baudimą už nesąžiningą komercinę veiklą ir kad dėl to Vartotojų kodekso 27 straipsnio 9 dalyje numatyta sankcija siekiama ne nubausti už neteisėtus veiksmus, o atimti iš atitinkamos įmonės nepagrįstą konkurencinį pranašumą, kurį ji įgijo dėl savo neteisėto elgesio vartotojų atžvilgiu, reikia pažymėti, kad šis galimas tikslas nagrinėjamoje nuostatoje niekur nenurodytas.
- 52 Be to, nors šios nuostatos tikslas buvo atimti iš atitinkamos įmonės nepagrįstą konkurencinį pranašumą, bauda skiriasi atsižvelgiant į nagrinėjamo pažeidimo sunkumą ir trukmę, o tai rodo tam tikrą laipsniškumą ir progresyvumą nustatant sankcijas, kurios gali būti skiriamos. Be to, jei toks būtų tos pačios nuostatos tikslas, nes joje, atrodo, numatyta, jog bauda gali siekti 5 mln. EUR, šis tikslas galėtų būti nepasiektas, jei nepagrįstas konkurencinis pranašumas viršytų šią sumą. Tačiau tai, kad pagal Vartotojų kodekso 27 straipsnio 9 dalies antrą sakinį bauda už tam tikrą nesąžiningą komercinę veiklą lyg ir negali būti mažesnė nei 50 000 EUR, reiškia, kad tokiu atveju ji gali viršyti nepagrįsto konkurencinio pranašumo dydį.
- 53 Dėl trečiojo kriterijaus, t. y. pagrindinėje byloje nagrinėjamų priemonių griežtumo laipsnio, reikia priminti, kad šis laipsnis vertinamas atsižvelgiant į atitinkamose nuostatose numatytą maksimalią bausmę (2023 m. gegužės 4 d. Sprendimo *MV-98, C-97/21, EU:C:2023:371*, 46 punktą).
- 54 Šiuo klausimu pakanka pažymėti, kad administracinė pinigine sankcija, galinti siekti 5 mln. EUR, yra labai griežta, o tai gali patvirtinti analizę, kad ši sankcija yra baudžiamojo pobūdžio, kaip tai suprantama pagal Chartijos 50 straipsnį.
- 55 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Chartijos 50 straipsnis turi būti aiškinamas taip: nacionalinės teisės aktuose numatyta pinigine administracinė bauda, kurią vartotojų apsaugos srityje kompetentinga nacionalinė institucija skyrė bendrovei už nesąžiningą komercinę veiklą, nors pagal nacionalinės teisės aktus ji laikoma administracine sankcija, yra baudžiamoji sankcija, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, jeigu ja siekiama tikslo nubausti ir ji yra labai griežta.

Dėl antrojo klausimo

- 56 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Chartijos 50 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama palikti galioti baudžiamojo pobūdžio baudą, skirtą juridiniam asmeniui už nesąžiningą komercinę veiklą, tuo atveju, kai šis asmuo kitoje valstybėje narėje buvo nuteistas baudžiamojoje byloje už tą pačią veiklą, net jei šis apkaltinamasis nuosprendis priimtas po to, kai buvo priimtas sprendimas skirti šią baudą, tačiau tapo galutinis prieš tai, kai įsiteisėjo teismo sprendimas, kuriuo išnagrinėtas dėl tokio sprendimo paduotas skundas.
- 57 Pagal jurisprudenciją nustatytos dvi *ne bis in idem* principo taikymo sąlygos: pirma, turi būti priimtas ankstesnis galutinis sprendimas (*bis* sąlyga) ir, antra, ankstesnis sprendimas ir vėlesnis persekiojimas ar sprendimai turi būti susiję su tomis pačiomis veikomis (*idem* sąlyga) (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 28 punktas).

Dėl bis sąlygos

- 58 Dėl *bis* sąlygos pažymėtina, jog tam, kad teismo sprendimas būtų laikomas galutiniu sprendimu dėl veikų, dėl kurių vyksta antrasis procesas, būtina ne tik tai, kad sprendimas būtų įsiteisėjęs, bet ir tai, kad jis būtų priimtas įvertinus bylos esmę (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 29 punktas).
- 59 Nors *ne bis in idem* principo taikymas suponuoja ankstesnio galutinio sprendimo buvimą, tai nebūtinai reiškia, kad vėlesni sprendimai, kurie pagal šį principą yra draudžiami, gali būti tik tie, kurie priimti vėliau nei šis ankstesnis galutinis sprendimas. Pagal šį principą, kai yra priimtas galutinis sprendimas, baudžiamasis persekiojimas už tą pačią veiklą negali būti pradėtas ar tęsiamas.
- 60 Nagrinėjamu atveju, pirma, iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo pateiktos informacijos matyti, kad Vokietijos sprendimas tapo galutinis 2018 m. birželio 13 d., t. y. po to, kai buvo priimtas ginčijamas sprendimas. Nors šiuo sprendimu, atsižvelgiant į *ne bis in idem* principą, nebuvo galima remtis siekiant prieštarauti AGCM vykdytai procedūrai ir ginčijamam sprendimui, kol jis dar nebuvo tapęs galutinis, situacija pasikeitė nuo tada, kai minėtas sprendimas tapo galutinis, ginčijamam sprendimui dar netapusiam tokiam.
- 61 Priešingai, nei savo rašytinėse pastabose teigia AGCM, tai, kad Vokietijos sprendimas tapo galutinis po to, kai VWAG sumokėjo jame numatytą baudą ir atsisakė jį ginčyti, negali paneigti šio vertinimo. Chartijos 50 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas taikomas, kai baudžiamojo pobūdžio sprendimas tampa galutinis, neatsižvelgiant į tai, kaip jis toks tapo.
- 62 Kita vertus, atrodo, kad toks sprendimas buvo priimtas išnagrinėjus bylą iš esmės, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.
- 63 Taigi atrodo, kad pirmoji procedūra, per kurią buvo priimtas Vokietijos sprendimas, buvo užbaigta galutiniu sprendimu, kaip tai suprantama pagal šio sprendimo 58 punkte primintą jurisprudenciją, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

Dėl idem sąlygos

- 64 Dėl *idem* sąlygos pažymėtina, jog iš paties Chartijos 50 straipsnio teksto matyti, kad pagal šį straipsnį draudžiama persekioti tą patį asmenį arba skirti jam baudžiamąsias sankcijas daugiau nei vieną kartą už tą patį pažeidimą (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 31 punktą).
- 65 Kaip savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tiek ginčijamas sprendimas, tiek Vokietijos sprendimas skirti tam pačiam juridiniam asmeniui, t. y. VWAG. Tai, kad ginčijamas sprendimas, be kita ko, susijęs su VWGI, negali paneigti šios išvados.
- 66 Pagal Teisingumo Teismo suformuotą jurisprudenciją svarbus to paties pažeidimo buvimo vertinimo kriterijus yra faktinių aplinkybių tapatumas, suprantamas kaip konkrečių neatskiriamai tarpusavyje susijusių aplinkybių, dėl kurių atitinkamas asmuo išteisinamas arba galutinai nuteisiamas, visuma. Taigi pagal Chartijos 50 straipsnį draudžiama už tą pačią veiką skirti kelias baudžiamojo pobūdžio sankcijas pasibaigus įvairiems šiuo tikslu vykdytiems procesams (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 33 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 67 Be to, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad tai, kaip pagal nacionalinę teisę teisiškai kvalifikuojama veika, ir tai, koks teisinis interesas yra saugomas, neturi reikšmės siekiant konstatuoti tą patį pažeidimą, nes pagal Chartijos 50 straipsnį teikiama apsauga įvairiose valstybėse narėse negali skirtis (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 34 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 68 Nagrinėjamu atveju, ir kaip jau buvo nurodyta šio sprendimo 41 punkte, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo antruoju klausimu siekia išsiaiškinti situaciją, kai juridiniam asmeniui už tas pačias veikas taikomos baudžiamosios sankcijos vykstant dviem skirtingiems procesams. Taigi šis teismas, atrodo, mano, kad, kiek tai susiję su pagrindine byla, *idem* sąlyga yra įvykdyta.
- 69 Vis dėlto, kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir kaip pažymėta šio sprendimo 29 punkte, minėtas teismas taip pat nurodo nagrinėjamų faktinių aplinkybių „panašumą“ ir „analogišką pobūdį“.
- 70 Šiuo klausimu reikia priminti, kad, kaip matyti iš šio sprendimo 66 punkto, Chartijos 50 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas gali būti taikomas tik jeigu faktinės aplinkybės, dėl kurių vyko abu nagrinėjami procesai arba paskirtos abi sankcijos, yra identiški. Taigi nepakanka, kad šios faktinės aplinkybės būtų panašios (šiuo klausimu žr. 2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 36 punktą).
- 71 Nors, atsižvelgiant į šio sprendimo 66 punktą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar Vokietijos prokuratūros ir AGCM vykdytas persekiojimas ir Vokietijos sprendime bei ginčijamame sprendime VWAG paskirtos sankcijos susijusios su tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis, taigi ir su ta pačia nusikalstama veika, Teisingumo Teismas, priimdamas prejudicinį sprendimą, gali pateikti paaiškinimą, kurie nacionaliniam teismui padėtų pateikti savąjį aiškinimą.

- 72 Šiuo klausimu reikia pažymėti, pirma, kaip savo rašytinėse pastabose daro Nyderlandų vyriausybė, kad nepakankama Vokietijoje įsteigtos organizacijos veiklos priežiūra, apie kurią kalbama Vokietijos sprendime, skiriasi nuo Italijoje vykdytos prekybos transporto priemonėmis su neteisėtu valdikliu, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 715/2007, ir klaidinančios reklamos platinimo šioje valstybėje narėje, apie kuriuos kalbama ginčijamame sprendime.
- 73 Antra, kadangi Vokietijos sprendime kalbama apie prekybą transporto priemonėmis, kuriose įdiegtas toks neteisėtas valdiklis, įskaitant prekybą Italijoje, taip pat apie klaidinančios reklamos, susijusios su šiomis transporto priemonėmis, platinimą, reikėtų priminti, kad vien aplinkybės, jog valstybės narės institucija sprendime, kuriuo konstatuojamas Sąjungos konkurencijos teisės ir atitinkamų šios valstybės narės teisės nuostatų pažeidimas, nurodo su kitos valstybės narės teritorija susijusią faktinę aplinkybę, nepakanka, kad būtų galima konstatuoti, jog dėl šios faktinės aplinkybės pradėtas persekiojimas arba ši institucija ją pripažino kaip vieną iš pažeidimo sudėties požymių. Be to, reikia patikrinti, ar siekdama konstatuoti pažeidimą, nustatyti dėl šio pažeidimo persekiojamo asmens atsakomybę ir prireikus skirti jam sankciją minėta institucija iš tikrųjų priėmė sprendimą dėl tos faktinės aplinkybės, todėl minėtas pažeidimas turėtų būti laikomas apimančiu tos kitos valstybės narės teritoriją (šiuo klausimu žr. 2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *Nordzucker ir kt.*, C-151/20, EU:C:2022:203, 44 punktą).
- 74 Trečia, iš Vokietijos sprendimo vis dėlto matyti, kad apskaičiuodama 995 mln. EUR sumą, kurią VWAG buvo įpareigota sumokėti kaip iš jos neteisėto elgesio gautą ekonominę naudą, Vokietijos prokuratūra atsižvelgė į tokių transporto priemonių pardavimą kitose valstybėse narėse, įskaitant Italijos Respubliką.
- 75 Ketvirta, Vokietijos prokuratūra Vokietijos sprendime aiškiai nurodė, kad pagal Konstitucijoje įtvirtintą *ne bis in idem* principą Vokietijoje draudžiama vėliau skirti baudžiamąsias sankcijas *Volkswagen* grupei už nagrinėjamą valdiklį ir jo naudojimą. Šios prokuratūros nuomone, tame sprendime nurodytos faktinės aplinkybės yra tos pačios faktinės aplinkybės, dėl kurių priimtas ginčijamas sprendimas, kaip tai suprantama pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją, nes minėto valdiklio įrengimas, tipo patvirtinimo gavimas, atitinkamų transporto priemonių reklama ir pardavimas yra konkrečių neatskiriama tarpusavyje susijusių aplinkybių visuma.
- 76 Jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad faktinės aplinkybės, dėl kurių vykdytos abi pagrindinėje byloje nagrinėjamos procedūros, yra identiškos, sumuojant VWAG paskirtas sankcijas būtų apribotas Chartijos 50 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymas.
- 77 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Chartijos 50 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas turi būti aiškinamas taip: juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama palikti galioti baudžiamojo pobūdžio baudą, skirtą juridiniam asmeniui už nesąžiningą komercinę veiklą, jeigu šis asmuo kitoje valstybėje narėje buvo nuteistas baudžiamąja tvarka už tą pačią veiklą, net jei šis apkaltinamasis nuosprendis priimtas po to, kai buvo priimtas sprendimas, kuriuo skiriama ši bauda, tačiau jis tapo galutinis prieš įsiteisėjant teismo sprendimui, kuriuo išnagrinėtas skundas dėl tokio sprendimo.

Dėl trečiojo klausimo

- 78 Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti Direktyvos 2005/29 3 straipsnio 4 dalį ir 13 straipsnio 2 dalies e punktą, taip pat Chartijos 50 straipsnį ir KŠSĮ 54 straipsnį, siekiant atsakyti į klausimą, kokiomis sąlygomis galima pateisinti *ne bis in idem* principo taikymo apribojimus.
- 79 Šiuo klausimu reikėtų priminti, kad vykdant SESV 267 straipsnyje įtvirtintą nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo procedūrą pastarasis teismas nacionaliniam teismui turi pateikti naudingą atsakymą, kuris leistų išspręsti jo nagrinėjamą bylą. Atsižvelgiant į tai, Teisingumo Teismui gali tekti performuluoti jam pateiktus klausimus (2021 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Randstad Italia*, C-497/20, EU:C:2021:1037, 42 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 80 Nagrinėjamu atveju reikia konstatuoti, kad KŠSĮ 54 straipsnis, Direktyvos 2005/29 3 straipsnio 4 dalis ir 13 straipsnio 2 dalies e punktas, kurie aiškiai nurodyti trečiajame klausime, neturi reikšmės sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje.
- 81 Pirma, remiantis jurisprudencija, KŠSĮ 54 straipsnio tikslas yra užtikrinti, kad asmuo, kuris vienoje valstybėje narėje buvo nuteistas ir atliko paskirtą bausmę arba tam tikrais atvejais buvo galutinai išteisintas, galėtų laisvai judėti Šengeno erdvėje, nebijodamas persekiojimo dėl tų pačių veikų kitoje valstybėje narėje (šiuo klausimu žr. 2016 m. birželio 29 d. Sprendimo *Kossowski*, C-486/14, EU:C:2016:483, 45 punktą ir 2022 m. spalio 28 d. Sprendimo *Generalstaatsanwaltschaft München (Ekstradicija ir ne bis in idem)*, C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, 78 punktą).
- 82 Vis dėlto, kadangi ši galimybė laisvai judėti nenagrinėjama pagrindinėje byloje, nes ji susijusi su dviem įmonėmis, iš kurių viena įsteigta Vokietijoje, o kita – Italijoje, KŠS 54 straipsnio išaiškinimas nėra būtinas siekiant išspręsti ginčą pagrindinėje byloje.
- 83 Antra, Direktyvos 2005/29 3 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad jei šios direktyvos nuostatos prieštarauja kitoms Sąjungos taisyklėms, reglamentuojančioms konkrečius nesąžiningos komercinės veiklos aspektus, pastarosios turi viršenybę ir taikomos šiems konkretiems aspektams. Iš pačios šios nuostatos formuluotės ir Direktyvos 2005/29 10 konstatuojamosios dalies formuluotės matyti, kad, pirma, ši direktyva taikoma tik tais atvejais, kai nėra konkrečių Sąjungos teisės nuostatų, reglamentuojančių konkrečius nesąžiningos komercinės veiklos aspektus, ir, antra, šioje nuostatoje aiškiai reglamentuojama Sąjungos, o ne nacionalinių taisyklių kolizija (šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 13 d. Sprendimo *Wind Tre ir Vodafone Italia*, C-54/17 ir C-55/17, EU:C:2018:710, 58 ir 59 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).
- 84 Vis dėlto iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą negalima spręsti, kad šiuo atveju esama Sąjungos teisės normų kolizijos. Bet kuriuo atveju, kadangi Direktyvos 2005/29 3 straipsnio 4 dalimi konkrečiai siekiama išvengti procesų ir sankcijų kumuliacijos, ši nuostata neturi reikšmės atsakant į klausimą, kokiomis aplinkybėmis galima nukrypti nuo *ne bis in idem* principo.
- 85 Trečia, šios direktyvos 13 straipsnio 2 dalies e punktas netaikytinas pagrindinei bylai *ratione temporis*, nes ši nuostata į Direktyvą 2005/29 buvo įtraukta Direktyva 2019/2161 ir taikoma tik nuo 2022 m. gegužės 28 d.

- 86 Tokiomis aplinkybėmis reikia konstatuoti, kad savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, kokiomis sąlygomis gali būti pateisinami Chartijos 50 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymo apribojimai.
- 87 Šio principo taikymo apribojimus galima pateisinti remiantis Chartijos 52 straipsnio 1 dalimi (šiuo klausimu žr. 2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 40 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 88 Remiantis Chartijos 52 straipsnio 1 dalies pirmu sakiniu, bet koks Chartijoje pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės. Pagal tos pačios dalies antrą sakinį, remiantis proporcingumo principu, šių teisių ir laisvių apribojimai galimi tik tuo atveju, jeigu jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendruosius interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.
- 89 Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi išsiaiškinti, ar, kaip galima spręsti iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos, kiekvienos iš atitinkamų nacionalinės valdžios institucijų dalyvavimas, dėl kurio, kaip teigiama, persekiojimas ir sankcijos buvo taikomos kumulatyviai, buvo numatytas įstatymo.
- 90 Tokia galimybė kumulatyviai taikyti persekiojimą ir sankcijas nekeičia Chartijos 50 straipsnio esmės tik su sąlyga, kad pagal nacionalinės teisės aktus neleidžiama persekioti ir bausti už tas pačias veikas, pripažįstant tą patį pažeidimą ar siekiant to paties tikslo, o tik numatoma galimybė kumulatyviai taikyti persekiojimą ir sankcijas pagal skirtingus teisės aktus (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 43 punktas).
- 91 Dėl klausimo, ar *ne bis in idem* principo taikymo apribojimas atitinka bendrojo intereso tikslą, reikia konstatuoti, kad abiem pagrindinėje byloje nagrinėjamais nacionalinės teisės aktais siekiama skirtingų teisėtų tikslų.
- 92 Kaip savo išvados 88 punkte pažymėjo generalinis advokatas, nacionalinės teisės nuostata, kuria remiantis buvo priimtas Vokietijos sprendimas, siekiama užtikrinti, kad įmonės ir jų darbuotojai veiktų laikydamiesi įstatymų, todėl baudžiama už rūpestingumo pareigos pažeidimą dėl aplaidumo, vykdant komercinę veiklą, o Vartotojų kodekso taisyklėmis, kurias taiko AGCM, į nacionalinę teisę perkelta Direktyva 2005/29, ir pagal jos 1 straipsnį šiomis taisyklėmis siekiama užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį ir kartu prisidėti prie tinkamo vidaus rinkos veikimo.
- 93 Dėl proporcingumo principo laikymosi pažymėtina, jog pagal šį principą reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktuose numatyta persekiojimo ir sankcijų kumuliacija neviršytų to, kas tinkama ir būtina įgyvendinant teisėtus tikslus, kurių siekiama šiais teisės aktais, o tuo atveju, kai galima rinktis iš kelių tinkamų priemonių, turi būti taikoma mažiausiai ribojanti ir šios priemonės sukelti nepatogumai neturi būti neproporcingi siekiamiems tikslams (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 48 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 94 Šiuo aspektu reikia pabrėžti, kad reaguodamos į tam tikrus bendrovei žalingus veiksmus viešosios valdžios institucijos gali teisėtai pasirinkti papildomas teises priemones, taikydamos įvairias nuoseklią visumą sudarančias procedūras tam, kad įvairiais aspektais išspręstų atitinkamą socialinę problemą, jeigu tokios kartu vertinamos teisinės priemonės atitinkamam asmeniui nebūtų pernelyg didelė našta. Todėl į tai, kad dviem procedūromis siekiama skirtingų bendrojo intereso tikslų, kurie teisėtai saugomi kartu, gali būti atsižvelgta vertinant kumuliacinio persekiojimo ir sankcijų taikymo proporcingumą, kaip į tokį kumuliacinį taikymą pateisinanti

veiksni, su sąlyga, kad šios procedūros yra papildomos, o papildomą našta, patiriamą dėl tokios kumuliacijos, galima pateisinti šiais dviem siekiamais tikslais (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 49 punktas).

- 95 Kalbant apie tokios persekiojimo ir sankcijų kumuliacijos būtinumą, reikia išsiaiškinti, ar yra nustatytos aiškios ir tikslios taisyklės, leidžiančios numatyti veiksmus ir neveikimą, kurie gali būti persekiojimo ir sankcijų kumuliacijos objektas ir dėl kurių skirtingos institucijos gali derinti veiksmus, jeigu abi procedūros buvo vykdomos pakankamai koordinuotai ir panašiu laiku ir jeigu į sankciją, skirtą per ankstesnę procedūrą, buvo atsižvelgta vertinant antrąją sankciją, todėl atitinkamiems asmenims dėl tokios kumuliacijos atsirandanti našta neviršija to, kas būtina, o skirtų sankcijų visuma atitinka padarytų pažeidimų sunkumą (2022 m. kovo 22 d. Sprendimo *bpost*, C-117/20, EU:C:2022:202, 51 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 96 Vadinasi, tam, kad procedūrų ir sankcijų už tas pačias veikas kumuliaciją būtų galima pripažinti pateisinama, be kita ko, turi būti įvykdytos trys sąlygos, t. y. pirma, ši kumuliacija neturi būti pernelyg didelė našta atitinkamam asmeniui, antra, yra aiškios ir tikslios taisyklės, leidžiančios numatyti, kuriems veiksmams ir neveikimui gali būti taikoma kumuliacija, ir, trečia, nagrinėjamos procedūros turi būti vykdomos pakankamai koordinuotai ir panašiu laiku.
- 97 Dėl pirmosios iš šių sąlygų reikia priminti, kad ginčijamame sprendime numatyta 5 mln. EUR bauda, pridėta prie Vokietijos sprendimu VWAG skirtos 1 mlrd. EUR baudos. Kadangi VWAG sutiko su šia bauda, neatrodo, kad ginčijamu sprendimu skirta bauda, kurios dydis sudaro tik 0,5 % Vokietijos sprendime numatytos baudos, lėmė tai, kad šių sankcijų sumavimas būtų pernelyg didelė našta šiai bendrovei. Šiomis aplinkybėmis neturi reikšmės tai, kad, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, buvo skirta maksimali sankcija, numatyta taikytinuose teisės aktuose.
- 98 Antra, dėl antrosios sąlygos pažymėtina, kad nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nenurodė Vokietijos ar Italijos nuostatų, kuriose būtų konkrečiai numatyta galimybė dėl ginčijamame sprendime ir Vokietijos sprendime nurodyto elgesio, darant prielaidą, kad kalbama apie tą patį elgesį, skirtingose valstybėse narėse kumuliatyviai taikyti procedūras ar sankcijas, nėra jokios informacijos, kuri leistų manyti, kad VWAG negalėjo numatyti, jog dėl šio elgesio gali būti pradėtos procedūros ir taikomos sankcijos bent dviejose valstybėse narėse, grindžiamos arba nesąžiningai komercinei veiklai taikomomis taisyklėmis, arba kitomis taisyklėmis, pavyzdžiui, numatytomis Administracinių nusižengimų kodekse, kurių aiškumas ir tikslumas, regis, nebuvo ginčijami.
- 99 Trečia, dėl šio sprendimo 96 punkte nurodytos sąlygos, susijusios su procedūrų koordinavimu, taip pat iš VWAG per posėdį Teisingumo Teisme pateiktos informacijos matyti, kad tarp Vokietijos prokuratūros ir AGCM nebuvo jokio koordinavimo, nors atrodo, kad nagrinėjamos procedūros kelis mėnesius buvo vykdomos lygiagrečiai, ir kad, remiantis šia informacija, Vokietijos prokuratūra žinojo apie ginčijamą sprendimą tuo metu, kai priėmė savo sprendimą.
- 100 Šiuo klausimu, pirma, reikia priminti, kad, kaip savo išvados 107 punkte pažymėjo generalinis advokatas, nors 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo („Reglamentas dėl bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje“) (OL L 364, 2004, p. 1), kuris pakeistas Reglamentu 2017/2394, buvo numatytas nacionalinių

institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų taikymą, bendradarbiavimo ir koordinavimo mechanizmas, Vokietijos prokuratūros, kitaip nei AGCM, nebuvo tarp šių institucijų.

- 101 Antra, nors, kaip matyti iš VWAG per posėdį Teisingumo Teisme pateiktos informacijos, atrodo, kad Vokietijos prokuratūra kreipėsi į Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūrą (Eurojustas), siekdama išvengti baudžiamųjų bylų prieš VWAG dubliavimosi keliose valstybėse narėse, kiek tai susiję su Vokietijos sprendime nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, iš šios informacijos matyti, kad Italijos valdžios institucijos neatsisakė šios bendrovės baudžiamojo persekiojimo ir kad AGCM nedalyvavo šiame bandyme koordinuoti veiksmus Eurojuste.
- 102 Kadangi Italijos vyriausybė iš esmės nurodo, kad, esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, tam, kad procedūrų ir sankcijų už tas pačias veikas kumuliaciją būtų galima laikyti pateisinama, reikia tik patikrinti, ar, šios vyriausybės žodžiais, buvo laikomasi *ne bis in idem* principo „materialiojo aspekto“, t. y. patikrinti, ar pagal abi nagrinėjamas procedūras paskirta bendra sankcija nėra akivaizdžiai neproporcinga, nesant būtinybės koordinuoti šių procedūrų, būtina priminti, kad šio sprendimo 95 punkte nurodytoje jurisprudencijoje nustatytais sąlygomis, kuriomis tokia kumuliacija gali būti laikoma pateisinama, apibrėžiama galimybė apriboti minėto principo taikymą. Taigi šios sąlygos negali skirtis kiekvienu konkrečiu atveju.
- 103 Žinoma, procedūrų ar sankcijų, susijusių su tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis, koordinavimas gali būti sudėtingesnis, kai atitinkamos institucijos, kaip šiuo atveju, priklauso skirtingoms valstybėms narėms. Nors reikia atsižvelgti į tokiam tarptautiniam kontekstui būdingus praktinius suvaržymus, jais negalima teisinti santykinio šio reikalavimo taikymo arba atsisakymo jį taikyti, kaip savo išvados 114 ir 115 punktuose pažymėjo generalinis advokatas.
- 104 Toks procedūrų ar sankcijų koordinavimas gali būti aiškiai organizuotas pagal Sąjungos teisę, kaip tai rodo anksčiau Reglamente Nr. 2006/2004, o dabar – Reglamente 2017/2394 numatytos koordinavimo sistemos, nors jos taikomos tik persekiojimui dėl nesąžiningos komercinės veiklos.
- 105 Dėl Europos Komisijos rašytinėse pastabose ir per teismo posėdį nurodytos rizikos, jog teisės subjektas gali siekti, kad valstybėje narėje apkaltinamasis nuosprendis būtų priimtas vien tam, kad būtų galima apsisaugoti nuo persekiojimo ir sankcijų už tas pačias veikas kitoje valstybėje narėje, pažymėtina, kad Teisingumo Teismui pateiktoje bylos medžiagoje nėra jokių duomenų, kuriais remiantis būtų galima teigti, kad pagrindinėje byloje galėtų kilti tokia rizika. Konkrečiai kalbant, šio sprendimo 97 punkte nurodytos aplinkybės neleidžia patvirtinti tokio teiginio.
- 106 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąją klausimą reikia atsakyti, kad Chartijos 52 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip: pagal ją leidžiama apriboti Chartijos 50 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymą, kad už tas pačias veikas būtų galima kumuliatyviai taikyti procesus ir sankcijas, jeigu įvykdytos Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje numatytos ir jurisprudencijoje patikslintos sąlygos, t. y. pirma, ši kumuliacija nėra pernelyg didelė našta atitinkamam asmeniui, antra, yra aiškios ir tikslios taisyklės, leidžiančios numatyti, kuriems veiksmams ir neveikimui gali būti taikoma kumuliacija, ir, trečia, nagrinėjami procesai buvo vykdomi pakankamai koordinuotai ir panašiu laiku.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

107 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

- 1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 50 straipsnis turi būti aiškinamas taip: nacionalinės teisės aktuose numatyta pinigine administracinė bauda, kurią vartotojų apsaugos srityje kompetentinga nacionalinė institucija skyrė bendrovei už nesąžiningą komercinę veiklą, nors pagal nacionalinės teisės aktus ji laikoma administracine sankcija, yra baudžiamoji sankcija, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, jeigu ja siekiama tikslo nubausti ir ji yra labai griežta.**
- 2. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 50 straipsnyje įtvirtintas *ne bis in idem* principas turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos leidžiama palikti galioti baudžiamąjį pobūdžio baudą, skirtą juridiniam asmeniui už nesąžiningą komercinę veiklą, jeigu šis asmuo kitoje valstybėje narėje buvo nuteistas baudžiamąja tvarka už tą pačią veiklą, net jei šis apkaltinamasis nuosprendis priimtas po to, kai buvo priimtas sprendimas, kuriuo skiriama ši bauda, tačiau jis tapo galutinis prieš įsiteisėjant teismo sprendimui, kuriuo išnagrinėtas skundas dėl tokio sprendimo.**
- 3. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 52 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją leidžiama apriboti Chartijos 50 straipsnyje įtvirtinto *ne bis in idem* principo taikymą, kad už tas pačias veikas būtų galima kumulatyviai taikyti procesus ir sankcijas, jeigu įvykdytos Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje numatytos ir jurisprudencijoje patikslintos sąlygos, t. y. pirma, ši kumuliacija nėra pernelyg didelė našta atitinkamam asmeniui, antra, yra aiškios ir tikslios taisyklės, leidžiančios numatyti, kuriems veiksams ir neveikimui gali būti taikoma kumuliacija, ir, trečia, nagrinėjami procesai buvo vykdomi pakankamai koordinuotai ir panašiu laiku.**

Parašai.